

**ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМИН
ДОРΟΣЛИХ У ПРИВЛАСНЕННІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ ДІТЬМИ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Токарєва Л.Д.

Україна м. Київ, Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України

Майбутнє наших дітей, багато в чому буде залежати від того, з якими цінностями увійдуть вони в це життя. Ціннісні орієнтири – є найважливішою складовою у формуванні особистості дитини, тому, що вони регулюють взаємини між дорослими та однолітками, формуючи свідомість дитини і визначаючи її поведінку.

Всі ті цінності, які ми спостерігаємо в пріоритеті у дорослих віддзеркалюються і відбиваються на цінностях дитини - дошкільника, на її поведінці та вчинках. Звісно, якими цінностями володітимуть батьки, про які цінності вони розкажуть своїй дитині все це вони залишать у спадок своїм дітям. Дитина наслідує дорослих безупинно, переймаючи їх манеру поведінки, запозичуючи у них оцінку людей, подій, речей. Саме від ціннісних орієнтацій дорослих буде залежати, якими очима бачитиме світ їх дитина. Тому специфіка становлення особистості на етапі дошкільного дитинства потребує від батьків створення належного соціокультурного розвивального середовища та адекватної психологічної атмосфери в процесі становлення ціннісних орієнтацій дитини.

«Експрес діагностика ціннісних орієнтацій старшого дошкільника» [2]. була проведена на вияв у дошкільника таких ціннісних понять як родина, щастя, здоров'я, дружба, співпереживання, краса природи, краса мистецтва, краса техніки, зовнішня краса людини, самостійність, допитливість, творчість, цілеспрямованість, впевненість, сміливість, наполегливість, гроші. Поле цих цінностей, дає можливість дорослому вчасно з'ясувати, побачити рівень

сформованості у дітей ціннісних орієнтирів та оцінити рівень регулятивної дії ціннісних орієнтацій у її поведінці і спілкуванні з дорослими та однолітками. Проаналізувавши і побудувавши модель «поля цінностей» дітей старшого дошкільного віку, ми дійшли висновку, що старші дошкільники вже мають деяке уявлення про загальнолюдські цінності, про сімейні цінності і мораль, про етичні категорії тощо. Таке «поле цінностей» виявили ми у старшого дошкільника.

Таблиця 1

<i>Поле цінностей старшого дошкільника</i>					
<i>Близьке «поле цінностей»</i>		<i>Віддалене «поле цінностей»</i>		<i>Далеке «поле цінностей»</i>	
Сім'я	5%	Сміливість Гроші Краса природи	5%	Зовнішня краса – 30% Допитливість – 30%	0%
Здоров'я, Наполегливість	0%	Впевненість	5%	Співпереживання Творчість	5%
Самостійність	5%	Краса техніки Щастя	0%	Краса мистецтва	0%
		Цілеспрямованість Дружба	5%		

Підсумовуючи «Експрес – діагностику ціннісних орієнтацій» обстеженої групи дітей варто заголосити увагу дорослих на тому, що при більш детальній бесіді, при достатній кількості навідних і допоміжних запитань діти спроможні показати кращі результати. Важливо зрозуміти, що при активній позиції і певних діях дорослих цей резерв «далеке поле цінностей» і «віддалене поле цінностей» може з легкістю переміститись у «близьке поле цінностей». Загалом, поле цінностей певної дитини може показати нам на яку сферу цінностей важливо більш звернути увагу, щоб дитина була правильно соціалізована у колектив однолітків. Як важливо, щоб вона знайшла себе, своє місце в колективі одноліток і навчалася правильно грати, навчатися, взаємодіяти разом з усіма.

Отримане нами «поле цінностей» дитини дошкільного віку надало нам тему для роздумів, з приводу того, як часто батьки у сім'ї обговорюють, пояснюють, розмірковують про означені нами термінальні і інструментальні цінності. Відповіді батьків представлено в таблиці № 2.

Таблиця № 2

<i>Оцінка обговорень і пояснень термінальних і інструментальних цінностей старших дошкільників.</i>					
	<i>завжди</i>	<i>часто</i>	<i>рідко</i>	<i>інколи</i>	<i>ніколи</i>
Сім'я	50	44,4	22,2		
Щастя	50	27.8	22.22		
Здоров'я	38.9	55.6	5.56		
Дружба	33.33	55.56	11.11		
Краса природи	16.67	50	22.22	11.11	
Краса мистецтва	5.56	27.78	38.89	22.22	
Краса техніки	5.56	27.78	22.22	38.89	
Зовнішня краса	16.67	55.56	11.11	5.56	11.11
Гроші	16.67	50	22.22	11.11	
Творчість	11.11	55.56	22.22	11.11	
Співпереживання	22.22	55.56	22.22		
Самостійність	22.22	77.78			
Допитливість	22.22	44.44	22.22	5.56	5.56
Цілеспрямованість	11.11	77.78	5.56	5.56	
Впевненість	16.67	77.78	5.56		
Сміливість	27.78	61.11	5.56	5.56	
Наполегливість	16.67	72.22		5.56	5.56

З таблиці №2 видно, наскільки часто батьки пояснюють дитині, обговорюють, розповідають, діляться з нею змістовою наповненістю цінностей, насичуючи їх певними діями і вчинками разом і порізно. Оцінюючи запропоновані цінності батькам потрібно було дати оцінку обговорень і пояснень з дітьми термінальних і інструментальних цінностей старших дошкільників «завжди», «часто», «рідко», «інколи», «ніколи». Нам було важливо описати демонстрацію цих цінностей з двох позицій: демонструє «завжди» і «часто».

Самими обміркованими термінальними цінностями, з позначкою «завжди» батьки означили такі цінності: «сім'я» і «щастя» – по 50%, «здоров'я» – 38,8%, «дружба» – 33.33%, «краса природи», «зовнішня краса», «гроші» по 16.67%, «творчість» 11.11%. і «краса мистецтва» та «краса техніки» по 5.56%. Серед інструментальних цінностей дорослі виділили – «сміливість» – 27.78%, «співпереживання», «самотійність», «допитливість – по 22.22%, «впевненість», «наполегливість», по - 16.67%, «цілеспрямованість» - 11.11%. Непогані результати для батьків і є можливість, є «простір» над чим працювати. Особливо хочеться звернути увагу дорослих на таку цінність як дитяча «дружба», яка є – однією з форм міжособистісних відносин, що базується на особистій симпатії і прихильності, на єдності поглядів і інтересів, проявляється в спілкуванні, взаємодопомозі та взаємній підтримці. В даній референтній групі «дружба» опинилася не на високому щаблі, не в «близькому колі» і це на сьогодні повинно викликати хвилювання батьків. Вони повинні бути в курсі справ, що категорія дружби, дружніх стосунків, обов'язково спирається на спілкування з однолітками У спільній діяльності дітей повсякчас виникають ситуації, що вимагають узгодження своїх дій з діями інших, прояву доброзичливого ставлення до однолітків, уміння відмовитися від особистих бажань заради досягнення спільної мети. Батькам важливо знати, що в дошкільному віці можна виховувати, формувати, розвивати в дітях відповідальність за власну поведінку, дисциплінованість, організованість, почуття товарищескості, взаємодопомоги, вміння виявляти співчуття, доброзичливість — усі ті якості, без яких неможливо сформувати почуття колективізму та взаємодопомоги.

Якщо взяти обговорення і пояснення термінальних і інструментальних цінностей старших дошкільників про які вони говорять «часто», то дані виглядають наступним чином: Термінальні цінності – «зовнішня краса», «здоров'я» і «дружба», «творчість» по - 55.56%. «Гроші» і «краса природи» –

по 50%, «сім'я» – 44.4%, «щастя», «краса мистецтва», «краса техніки» – 27.78%.

З приводу інструментальних цінностей – батьки «часто» розмовляють з дітьми про такі ціннісні як: «цілеспрямованість», «самостійність», «впевненість» - по 77.78%, «наполегливість» – 72.22%, «сміливість» – 61.11%, «співпереживання» – 55.56%, «допитливість» – 44.44%. Наразі, хочемо сказати, що оцінювання батьками обговорень і пояснень цінностей старшого дошкільника виглядає на досить високому рівні. Але батькам завжди є до чого прагнути, щоб ці ціннісні орієнтири з позначкою «часто» обговорюваних з батьками, перейшли до розряду «завжди». Важливо зазначити, що всі перелічені цінності грають надважливу роль у підготовці дошкільника до навчання в школі.

Варто відзначити, що про які б термінальні цінності не йшла мова: «сім'я», «щастя», «здоров'я», «дружба», «краса природи», «краса мистецтва», «краса техніки», «зовнішня краса» і навіть «гроші» – всі ці ціннісні поняття у дитини дошкільника супроводжуються такою цінністю як «любов». Любов з боку батьків і з боку дітей повинна виражатися не лише в поцілунках, обіймах, а й у творенні добра для найближчих людей. Важливо звернути увагу на те, що дякуючи своєму арсеналу виховних заходів і засобів, досвідчені батьки, застосовують і приділяють особливу увагу формуванню у дитини любові до природи: спільні прогулянки на природу, робота на присадибних ділянках, вирощування квітів та інших рослин, догляд за тваринами стимулює становлення почуття любові до всього живого, що потребує допомоги і захисту з боку людини. Дорослим важливо усвідомити, що людина, яка не має добрих почуттів до природи, за звичай не буває доброю і люблячою до людей. І, якщо, вчасно, на ранніх етапах становлення особистості дитини не сформувати етичні цінності, етичні почуття і відчуття, які складатимуть основу ціннісних орієнтацій, в майбутньому це може позначатися нездатністю до глибоких ціннісних почуттів дружби, любові, співчуття тощо.

Логіка викладу експериментального матеріалу говорить нам, що при правильному формуванні ціннісних орієнтирів у старшого дошкільника з'являються вищі соціальні почуття – співчуття, співпереживання, любов не тільки до близьких, але і до більш широкого кола людей. І проявляється така цінність у різних дітей дошкільного віку неоднаково. Це пов'язано з індивідуальними особливостями вищої нервової діяльності і характером виховання в сім'ї. Почуття, симпатії, співчуття у дитини дошкільника не розвиваються самі по собі. Їх треба активно розвивати і формувати і в цьому випадку приклад дорослого є завжди найкращим засобом.

Дійсно, так багато цінних речей, якими батьки повинні озброїти свою дитину, надати їм ціннісного значення, ціннісних орієнтирів. А однією із самих головних цінностей, яку повинні закласти батьки з колиски про цінність самої Людини, що Людина – найвища цінність. Такі цінності як чуйність, співчутливість, чутливість допомагають зрозуміти, психологічний стан іншої людини, її настрій, переживання, радість та біль. Співчуття, співпереживання, чутливість це ніби вікно у внутрішній світ дитини в її оточуючий світ. І, якщо ця цінність для дитини не відкрита, з якихось причин, то дитина може вирости глухою до всього світу.

Але для того, щоб моральні уявлення стали основою поведінки дитини, вони повинні знайти опору у її власному досвіді. І завдання батьків не в тому, щоб нав'язати дитині моральні формули у готовому вигляді, а в тому, щоб організувати її поведінку відповідно до моральних норм.

Література

1. Токарева Л.Д. «Формування ціннісних орієнтацій як чинник моральності дошкільників у сучасному соціопросторі». /Токарева Л.Д. Актуальні проблеми психології: //збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України: Психологія розвитку дошкільника. – Київ: Вид – во «Срібна Хвиля», 2012. – Т.IV. – Випуск 8. – С.280 – 298.
2. Ціннісні орієнтації дитини у дорослому світі : навч.-метод. посібник / Т. О. Піроженко, Л. І. Соловійова та ін. – К. : Вид. Дім «Слово», 2016. – 248 с. sofiahft@mail.ru Рецензент: д. пед. н., проф. Дороніна Т. О.).